

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Безкорвайна Лідія Василівна

УДК 685.012.32

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЕФЕКТИВНОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

**Спеціальність 08.06.01 – економіка, організація і управління
підприємствами**

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному економічному університеті,
Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник — кандидат економічних наук, доцент

Маляревський Юрій Дмитрович,
Харківський національний економічний університет,
завідувач кафедри обліку підприємницької діяльності

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Лепейко Тетяна Іванівна,
Харківський національний економічний університет
завідувач кафедри менеджменту

кандидат економічних наук, доцент

Дідик Людмила Михайлівна,
Національний гірничий університет,
професор кафедри економічного аналізу і фінансів

Провідна установа — Кременчуцький державний політехнічний

університет, кафедра менеджменту,
Міністерство освіти і науки України, м. Кременчук

Захист відбудеться 26 січня 2006 р. о 13-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради,
шифр Д 64.055.01, у Харківському національному економічному університеті за адресою:
61001, м. Харків, пр. Леніна, 9а.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного економічного
університету за адресою: 61001, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а.

Автореферат розісланий “26” грудня 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ястремська О. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Економіка ринкового типу характеризується становленням нових соціально-економічних відносин. У системі цих відносин завжди функціонують підприємства з різним рівнем економічного розвитку. Об'єктивні закони ринкової економіки змушують їх постійно шукати ефективні форми і методи ведення господарства, спрямовані на підвищення результативності їх діяльності, забезпечення гнучкості й динамічності поведінки господарюючого суб'єкта у взаємодії з зовнішнім середовищем. Цим обумовлена необхідність розроблення й обґрунтування нового, адекватного нинішнім економічним умовам, організаційно-економічного механізму, який би забезпечував ефективну операційну діяльність підприємства.

Актуальність теми. Наукові та практичні проблеми, пов'язані з удосконаленням організаційно-економічного механізму діяльності підприємства на різних рівнях управління економікою, відображені в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених: Л. Абалкіна, І. Булеєва, П. Буніча, Т. Ландіної, Е. Мінаєва, С. Мочерного, В. Пономаренка, О. Пушкаря, О. Тридіда, О. Шеремета, О. Ястремської та ін. Сутність та проблеми ефективної діяльності підприємств досліджені в працях В. Власова, Б. Душина, В. Іонова, А. Калини, В. Кашина, Е. Крилова, В. Плаксієнко, В. Тарасевича, А. Яковлева, В. Яніка та ін.

На сьогодні залишається недостатньо розробленим комплексний підхід до побудови організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства. Крім того, не досить дослідженою й обґрунтованою залишається проблема комплексної оцінки ефективності діяльності підприємства з точки зору різних суб'єктів внутрішнього і зовнішнього середовища, які з ним взаємодіють, а також механізм взаємоузгодження їх інтересів з інтересами підприємства, що має важливе значення для забезпечення його ефективної діяльності не лише в теперішній час, а і в майбутньому. Значущою є також проблема визначення обсягів виробництва та витрат підприємства для забезпечення її ефективності. Вказані обставини визначили вибір теми дисертаційного дослідження, її актуальність і практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Матеріали дисертаційної роботи пов'язані з науково-дослідними роботами Харківського національного економічного університету. Окремі пропозиції автора відображені в науково-дослідних роботах “Проблеми державного регулювання економічного розвитку підприємств та організацій” (номер державної реєстрації 0102U005565) – виконавець підрозділу “Проблеми державного регулювання економічного розвитку підприємств та організацій”; “Розробка пропозицій щодо вдосконалення управління витратами підприємства” (номер державної реєстрації 0103U008940) – виконавець підрозділу – “Оптимізація витрат для забезпечення ефективної діяльності підприємства.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є подальший розвиток та розробка теоретичних положень і науково-методичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства.

Для досягнення мети дисертації було поставлено і вирішено такі завдання:

оцінити стан і умови функціонування підприємств в Україні;

визначити сутність понять “ефективність” та “ефективна діяльність” підприємства та взаємозв'язок між ними;

визначити сутність та зміст організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства;

розробити порядок взаємодії суб'єктів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, які зацікавлені в його ефективній діяльності;

здійснити класифікацію показників ефективної діяльності підприємства з позиції внутрішніх та зовнішніх суб'єктів, пов'язаних із його функціонуванням;

розробити методичний підхід до забезпечення ефективної операційної діяльності підприємства;

розробити систему показників для оцінки внеску структурних підрозділів підприємства в забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму операційної діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є процес управління операційною діяльністю підприємства.

Предметом дослідження є організаційно-економічні інструменти механізму ефективної операційної діяльності підприємства.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основами дослідження є фундаментальні положення загальної економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених та фахівців з питань формування організаційно-економічного механізму підприємства та забезпечення його ефективної діяльності.

У процесі дисертаційного дослідження застосовувалися різні методи та прийоми, зокрема: статистичний та графічний аналіз – для вивчення, групування, порівняння та наочного відображення емпіричних даних з метою дослідження тенденцій розвитку промислового виробництва в сучасних умовах господарювання, виявлення основних чинників, що впливають на рівень ефективності виробництва; метод експертних оцінок – для ранжування показників ефективності діяльності підприємства; формалізації та економіко-математичного моделювання, оптимізації – для прогнозування обсягу виробництва і реалізації продукції та витрат з метою максимізації маржинального доходу; прийоми теоретичного узагальнення та порівняння – для уточнення понятійного апарату при оцінці ефективної діяльності підприємства.

Інформаційну базу дисертації становлять зведені статистичні дані Державного комітету статистики України, річна та квартальна фінансова звітність окремих промислових підприємств м. Харкова, відомості, отримані за допомогою соціологічних обстежень колективів цих підприємств, і результати особистих спостережень автора щодо аналізу процесів та явищ, які досліджувалися.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш вагомими результатами, які характеризують наукову новизну дисертаційного дослідження, полягають у тому, що:

вперше:

запропоновано методичний підхід до забезпечення ефективної операційної діяльності підприємства з урахуванням обмежуючих факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, шляхом визначення оптимального обсягу виробництва продукції та її собівартості з метою максимізації маржинального доходу в короткостроковому періоді;

удосконалено:

визначення понять “ефективність” і “ефективна діяльність” та взаємозв'язку між ними з урахуванням їх динамічної характеристики, що дозволяє точніше оцінити результативність діяльності підприємства;

класифікацію показників ефективності підприємства за рахунок введення додаткової теоретично обґрунтованої та практично значущої ознаки “задоволення економічних інтересів суб’єктів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства”;

систему показників оцінки функціонування організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства, яку розподілено за центрами відповідальності “витрат” і “результатів”;

дістали подальший розвиток:

зміст організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства на основі двоєдиного підходу до визначення його сутності, що відображає сукупність організаційно-економічних елементів та системи функцій управління для забезпечення ефективної операційної діяльності;

порядок взаємодії суб’єктів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства на основі використання запропонованого критерію “узгодженість економічних інтересів”, який визначено згідно з метою функціонування кожного з них за визначеною системою показників.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження впроваджено на підприємствах м. Харкова у формі пропозицій і методичних рекомендацій щодо оцінки ефекту й ефективності операційної діяльності, налагодження системи взаємовідносин з різними суб’єктами внутрішнього і зовнішнього середовища на взаємовигідних умовах, розробки системи інформаційного забезпечення прийняття рішень та визначення обсягів виробництва продукції та витрат, розмір яких дозволить отримати максимальні результати, що забезпечить ефективну діяльність підприємства.

Результати дисертаційного дослідження впроваджені на двох підприємствах м. Харкова, а саме: ВАТ “Харківський індустріальний союз” (довідка про використання результатів №16 від 24.03.2005р.); ТОВ “Харківський завод підйомно-транспортного устаткування” (довідка про практичне використання результатів від 17.03.2005 р.). Основні положення дисертаційної роботи використані для поглиблення теоретично-методичного забезпечення навчального процесу на кафедрі бухгалтерського обліку Харківського національного економічного університету при викладенні курсу “Управлінський облік” для підготовки фахівців зі спеціальності 8.050106 “Облік і аудит”.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною роботою. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише ті положення, які є результатом особистого дослідження здобувача (у дужках вказано номер праці за списком, який подано в авторефераті): розроблено схему інформаційних потоків між структурними підрозділами підприємства та визначено показники для оцінки результативності роботи підрозділів підприємства [11].

Апробація результатів дисертації. Основні результати виконаних досліджень було оприлюднено на Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні проблеми розвитку виробництва” (Харків, 2000 р.); на II Міжнародній науково-практичній конференції “Динаміка наукових досліджень’2003” (Дніпропетровськ, 2003 р.); на II науково-практичній конференції “Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах ринкових трансформацій” (Вінниця, 2004 р.); на V Міжнародній науково-практичній конференції “Теорія і практика сучасної економіки” (Черкаси, 2004 р.); Final international scientifically-practical conference “The Science: theory and practice (Prague, Czechia – Dnepropetrovsk, Ukraine – Belgorod, Russian, 2005 p.).

Публікації. Основні результати і висновки дисертації знайшли відображення в 11 наукових працях (6 статей – у фахових виданнях і 5 – тези доповідей на Міжнародних науково-практичних конференціях) загальним обсягом 2,6 ум.-друк. арк., з яких автору належить 2,5 ум.-друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел зі 174 найменувань, 12 додатків. Робота викладена на 269 сторінках машинописного тексту, містить 34 таблиці – на 21 сторінці, з них 9 – займає повну сторінку, 20 рисунків – на 12 сторінках, з них 5 – займає повну сторінку, 12 додатків – на 71 сторінці, список використаних джерел – на 16 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 168 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів і запропонованих рекомендацій.

У першому розділі – “Теоретичні основи та практичні передумови формування організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства” – здійснено оцінку економічного стану вітчизняних підприємств та умов їх функціонування; уточнено визначення понять “ефективність” і “ефективна діяльність” та обґрунтовано взаємозв'язок між ними; уточнено поняття організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства та його склад.

Аналіз стану та умов функціонування підприємств України показав, що за останні роки швидкими темпами зростають обсяги виробництва продукції, однак, негативною тенденцією в діяльності вітчизняних підприємств є постійне зниження маси прибутку, а отже, і рентабельності виробництва. Тому необхідно високі темпи економічного зростання доповнити широкою системою заходів підвищення ефективності економіки й конкретного підприємства.

Проведене дослідження факторів середовища, в якому функціонує підприємство, дозволяє зробити висновок про досить високу їх динамічність. При цьому змінюються не лише самі фактори середовища, але й характер їх взаємодії в часі та просторі, що значно впливає на результати діяльності підприємства. Вплив даних факторів та їх динамізм необхідно враховувати для уточнення поняття “ефективність”.

Під останньою автор розуміє відносний показник, який характеризується динамічністю, та оцінює результативність діяльності по використанню ресурсів для досягнення поставленої мети на релевантному проміжку.

У роботі використано загальноприйняте визначення релевантного проміжку як інтервалу значень обсягів діяльності та/або часового інтервалу, для якого конкретний набір допущень може вважатись обґрунтовано наближеним до реальності. На думку автора, оцінка показників діяльності підприємства, включаючи ефективність, буде надійною тільки у обмеженому діапазоні обсягів і певному часовому інтервалі.

Між показниками ефективної діяльності, ефективності та ефекту існує взаємозв'язок, який автором використано для визначення якісної характеристики ефективної діяльності підприємства (табл. 1).

**Взаємозв'язок зміни показників ефекту та ефективності
і напрямки забезпечення їх зростання**

Якісна характеристика ефективної діяльності	Напрямки зміни показників		Варіанти динаміки показників результатів і витрат	Напрямки забезпечення зростання показників ефекту та ефективності
	ефекту	ефективності		
Ефективна діяльність	↑	↑	1)Результати діяльності ↑; витрати - const; 2)Результати діяльності ↑; витрати - ↓; 3)Темпи зростання результатів > темпів зростання витрат.	Результати діяльності const; витрати const
				Результати діяльності ↑; витрати ↓.
Відносно ефективна діяльність	↑	Const	Темпи зростання результатів = темпи зростання витрат	Витрат діяльності ↓.
		↓	Темпи зростання витрат > темпів зростання результатів діяльності.	Витрати діяльності ↓.
	↓	↑	Темпи зниження витрат > темпів зниження результатів діяльності.	Результати діяльності ↑.
		Const	Темпи зниження результатів діяльності = темпи зниження витрат.	Результати діяльності ↑.
	Const	↑	Витрати ↓; результати діяльності - const.	Результати діяльності ↑.
	Const	↓	Витрати ↑; результати діяльності - const.	Витрати ↓; результати діяльності ↑.
	Const	Const	Результати діяльності – const; витрати - const.	Результати діяльності ↑; витрати ↓.
Неефективна діяльність	↓	↓	1)Результати діяльності ↓; витрати - const; 2)Результати діяльності ↓; витрати ↑; 3)Темпи зниження результатів > темпів зниження витрат.	Результати діяльності ↑; витрати ↓.

У роботі визначено, що ефективна діяльність – це така діяльність підприємства, при якій досягається одночасне зростання ефекту та ефективності від здійснюваних підприємством економічних, соціальних та екологічних заходів і забезпечується задоволення інтересів різних суб'єктів, що з ним взаємодіють.

Обов'язковою умовою забезпечення ефективної операційної діяльності підприємства є створення відповідного дієвого організаційно-економічного механізму.

У роботі обґрунтовано, що під організаційно-економічним механізмом ефективної операційної діяльності підприємства слід розуміти систему, яка знаходиться під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів та складається з сукупності послідовних дій, організаційно-економічних елементів і функцій управління цими елементами, що дозволяють моделювати варіанти прийняття рішень, розробляти засоби їх аналізу для досягнення вста-

новлених цілей з найменшими витратами і узгодження суспільних, групових та особистих інтересів.

На рис. 1 подана запропонована автором схема такого механізму. При формуванні організаційно-економічного механізму визначається конкретний об'єкт і мета. Для організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства об'єктом є операційна діяльність підприємства, а метою – забезпечення її максимальної ефективності, тобто результативності досягнення стратегічних цілей та тактичних рішень за умов мінімізації (або оптимізації) часових і витратних чинників. Далі визначаються фактори, на які необхідно впливати, щоб виконати ці завдання. Організаційно-економічний механізм має бути побудований таким чином, щоб забезпечувати ефективну діяльність і бути оптимальним з точки зору співвідношення результат – витрати. На це має бути спрямована розробка організаційної структури та економічної складової процесу операційної діяльності.

У другому розділі – “Аналіз та оцінка впливу суб'єктів зовнішнього і внутрішнього середовища на забезпечення ефективної операційної діяльності підприємства” – розроблено порядок взаємодії суб'єктів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, які зацікавлені в його ефективній діяльності; здійснено класифікацію показників ефективності за ознакою “задоволення економічних інтересів”.

Діяльність підприємства оцінюється різними суб'єктами ринку. Оцінка кожного суб'єкта може бути різною з причини розбіжностей економічних інтересів. По відношенню до оцінки ефективної діяльності автором виділено суб'єктів внутрішнього середовища підприємства (власників, керівників, працівників) та зовнішнього (державу, потенційних інвесторів, постачальників ресурсів, фінансових інститутів, споживачів продукції і конкурентів).

Встановлено, що кожен з суб'єктів внутрішнього середовища підприємства забезпечує процес операційної діяльності необхідними факторами виробництва. При цьому кожен з них має економічний інтерес щодо діяльності підприємства, який вимірюється конкретними показниками. На рис. 2 наведено зв'язок суб'єктів внутрішнього середовища з операційною діяльністю підприємства та її результатами.

У роботі також визначено економічні інтереси суб'єктів зовнішнього середовища та показники діяльності підприємства, які їх характеризують. У свою чергу, зміни в зовнішньому середовищі викликають відповідну реакцію внутрішнього середовища, яке намагається вносити зміни у свою діяльність, коригуючи тим самим показники діяльності. Тому необхідно знайти такий показник, який би був узагальнюючим для всіх груп суб'єктів і визначити його оптимальне значення, враховуючи існуючі обмеження.

Забезпечення ефективної діяльності підприємства в теперішній час і в майбутньому вимагає розробки порядку взаємодії суб'єктів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, який передбачає:

- 1) удосконалення методів планування діяльності підприємства з урахуванням можливостей суб'єктів внутрішнього та зовнішнього середовища;
- 2) розробку оптимальних оціночних показників діяльності підприємства з урахуванням інтересів кожного суб'єкта;
- 3) розробку і впровадження ефективних методів стимулювання та мотивації суб'єктів внутрішнього середовища підприємства;
- 4) формування удосконаленої системи відносин з суб'єктами зовнішнього середовища з використанням спеціальних методів, важелів й інструментів (системи та форми розрахунків, регулювання цін, формування дивідендної політики, податки, відсотки та ін.).

Оскільки інтереси суб'єктів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства є різними, а відповідно, і показники для їх оцінки різноманітними, автором запропоновано здійснити класифікацію показників ефективності діяльності підприємства за рахунок введення ознаки “задоволення економічних інтересів суб'єктів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства”. В запропонованій класифікації, автором здійснено ранжування показників за значимістю. Класифікацію показників ефективності діяльності підприємства за ознакою задоволення економічних інтересів суб'єктів внутрішнього середовища наведено в табл. 2.

У роботі також здійснено класифікацію показників ефективності за ознакою “задоволення економічних інтересів суб'єктів зовнішнього середовища”. Аналіз найбільш значимих показників для кожного з суб'єктів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства довів, що основними з них є доход від реалізації продукції, прибуток, витрати підприємства, ціна одиниці продукції, обсяг виробництва і реалізації продукції. Поєднання даних показників можливе при розрахунку маржинального доходу підприємства, тому для оцінки ефективної операційної діяльності підприємства в роботі було обрано саме цей показник.

Таблиця 2

**Класифікація показників ефективності діяльності підприємства
за ознакою “задоволення економічних інтересів суб'єктів
внутрішнього середовища”**

Суб'єкти внутрішнього середовища	Показники ефективності, проранжовані за значимістю
Власники	1. Доход на акціонерний капітал. 2. Коефіцієнт виплати прибутку власникам. 3. Рівень прибутку власників на вкладений капітал. 4. Ставка доходності. 5. Рентабельність власного капіталу. 6. Коефіцієнт приводу
Керівники	1. Рентабельність активів. 2. Рентабельність підприємства. 3. Рентабельність продукції. 4. Рентабельність продаж. 5. Прибуток на активи. 6. Обороти активів. 7. Витратовіддача. 8. Витратоємність. 9. Продуктивність праці. 10. Обіговість обігових засобів. 11. Коефіцієнт загрузки обігових засобів. 12. Фондовіддача. 13. Фондоємність. 14. Строк окупності виробничих фондів
Працівники	1. Коефіцієнт співвідношення розміру заробітної плати до обсягу робіт, які необхідно виконувати. 2. Коефіцієнт участі персоналу в прибутку. 3. Коефіцієнт стимулювання праці за рахунок прибутку. 4. Середній рівень виплат прибутку персоналу

У третьому розділі – “**Методичне забезпечення організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства**” – запропоновано методичний підхід по забезпеченню ефективної операційної діяльності підприємства шляхом визначення оптимального обсягу виробництва продукції та її собівартості; розроблено систему показників для оцінки внеску центрів відповідальності “витрат” та “результатів” у забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності.

Методичний підхід по забезпеченню ефективної операційної діяльності підприємства полягає у виборі одного з напрямків: збільшення обсягу виробництва і реалізації продукції

або зниження витрат залежно від оцінки факторів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, що подано на рис. 3, та розрахунку оптимальної величини даних показників.

Оскільки в роботі було визначено, що маржинальний дохід є узагальнюючим показником що характеризує ефективну діяльність підприємства, автором запропоновано побудову оптимізаційної моделі максимізації даного показника на основі визначення оптимального обсягу виробництва продукції та собівартості одиниці продукції.

Отже, цільовою функцією ефективної операційної діяльності підприємства є:

$$\sum_{i=1}^n (c_i - k_i \cdot s_i) \cdot V_{ri} \longrightarrow \max, \quad (1)$$

де n – кількість видів продукції, що виготовляє підприємств;

i – вид продукції, що виготовляє підприємство;

c_i – ціна одиниці продукції i -го виду, грн.;

k_i – питома вага змінних витрат у собівартості одиниці продукції i -го виду;

s_i – собівартість одиниці продукції i -го виду, грн.;

V_{ri} – обсяг реалізованої продукції i -го виду, од.;

Для визначення оптимального обсягу виробництва та собівартості одиниці продукції автором запропоновано здійснити розрахунок функціональних залежностей між даними показниками та складовими цільової функції. Враховуючи існуючі обмеження внутрішнього і зовнішнього середовища, від яких залежать показники, що моделюються, побудувати моделі максимізації маржинального доходу підприємства за допомогою визначення оптимального обсягу виробництва продукції (формула 2) та собівартості одиниці продукції (формула 3).

1) Максимізація маржинального доходу шляхом визначення оптимального обсягу виробництва продукції:

$$\sum_{i=1}^n d \cdot [f(\varphi(V_{vi})) - k_i \cdot F(V_{vi})] \cdot \varphi(V_{vi}) \longrightarrow \max \quad (2)$$

$$\begin{cases} V_{vi} \geq 0 & i = \dots n \\ V_{vi} \leq \epsilon p_i \\ V_{vi} \leq P_i \\ \sum_{i=1}^n oki * V_{vi} \leq OK, \end{cases}$$

де d – дисконтний множник;

V_{vi} – обсяг виробництва продукції i -го виду;

ϵp_i – ємність цільового сегмента ринку з i -го виду продукції, шт.;

P_i – потужність підприємства з виробництва i -го виду продукції, шт.;

oki – оборотний капітал необхідний для виготовлення одиниці продукції i -го виду, грн.;

OK – оборотний капітал підприємства, грн.

2) Максимізація маржинального доходу шляхом визначення оптимальної величини собівартості одиниці продукції:

$$\sum_{i=1}^n d \cdot [f(\varphi(\omega(s_i))) - k_i \cdot s_i] \cdot \varphi(\omega(s_i)) \longrightarrow \max \quad (3)$$

$$\begin{cases} z_i \cdot s_i > 0 & i = 1 \dots n \\ (s_i + s_i \cdot R_i) \leq C_{\text{рин } i} \\ \varphi(\omega(s_i)) \leq \epsilon p_i \end{cases}$$

де z_i – частка постійних витрат у собівартості i -го виду продукції;

R_i – рентабельність продукції i -го виду;

$C_{\text{рин } i}$ – ціна на продукцію i -го виду, що встановилась на ринку, грн.

Обов'язковою умовою побудови даних моделей є релевантність інтервалу, вихідні дані за який використовуються в розрахунку.

Введення дисконтного множника, який розраховується як добуток індексу інфляції та відсоткової ставки банку по депозитним вкладам, у побудовані моделі викликане існуванням певного часового інтервалу між моментом здійснення витрат і отриманням результатів.

Результати здійснених розрахунків за даними ВАТ “Укрелектромаш” наведені у табл. 3,4.

Таблиця 3

Результати розрахунку оптимального обсягу виробництва продукції та маржинального доходу ВАТ “Укрелектромаш” на місяць

Вид продукції	Розрахункові дані		Фактичні дані		Відхилення фактичних даних від розрахункових	
	Обсяг виробництва продукції, шт.	Маржинальний дохід підприємства, грн.	Обсяг виробництва продукції, шт.	Маржинальний дохід підприємства, грн.	Обсягу виробництва продукції, шт.	Маржинального доходу підприємства, грн.
1) Електродвигуни	8915	665260	8065	567843	-850	-97417
2) Електронасоси	1218		1790		+572	

Таблиця 4

Результати розрахунку прогнозованої собівартості одиниці продукції та маржинального доходу ВАТ “Укрелектромаш” на місяць

Вид продукції	Розрахункові дані		Фактичні дані		Відхилення фактичних даних від розрахункових	
	Собівартість одиниці продукції, грн.	Маржинальний дохід підприємства, грн.	Собівартість одиниці продукції, грн.	Маржинальний дохід підприємства, грн.	Собівартість одиниці продукції, грн.	Маржинальний дохід підприємства, грн.
1) Електродвигуни	195,2	543350	203,9	512974	+8,7	-30376

2)Електронасоси	219,3		225,7		+6,4	
-----------------	-------	--	-------	--	------	--

Розрахунок даних оптимізаційних моделей дав змогу підприємствам визначити резерви забезпечення ефективної діяльності шляхом співставлення фактичних показників обсягу виробництва і собівартості одиниці продукції з розрахунковими даними та оцінити можливість отримання визначеної суми маржинального доходу при використанні одного з напрямків або їх поєднанні.

Для забезпечення дієвості організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства необхідно сформувати центри відповідальності “витрат” і “результатів”. Оцінити внесок центрів відповідальності в забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства запропоновано з допомогою розробленої система показників (результуючих та витратних), за формування яких відповідає кожен з них (табл. 5).

Таблиця 5

Система показників для оцінки функціонування центрів відповідальності “витрат” і “результатів”

Центри відповідальності		Показники
“Витрат”	Підрозділ постачань	Тривалість простоїв у виробництві з причини нестачі сировини; витрати на зберігання запасів; надлишки та нестачі, виявлені при інвентаризації запасів.
	Технологічна служба	Витрати на ремонт та поліпшення основних засобів, капітальні інвестиції.
“Витрат” і “Результатів”	Відділ з фінансово-економічних питань	Чистий прибуток підприємства; витрати підприємства; маржинальний дохід; рентабельність підприємства; коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансової залежності; коефіцієнт поточної платоспроможності.
	Виробничий підрозділ	Обсяг виробництва продукції; собівартість одиниці продукції; витрати виробництва; рентабельність виробництва; обсяги браку продукції.
	Підрозділ з маркетингу	Доход від реалізації продукції; обсяг реалізованої продукції; витрати на збут.

Запропонований у дисертації інструментарій організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства дозволяє забезпечити високий рівень її результативності.

ВИСНОВКИ

Одержані в процесі дослідження результати в сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання – розроблення методичних підходів і практичних рекомендацій щодо формування та функціонування організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства.

У ході проведення досліджень були отримані такі результати:

1. Аналіз стану та умов функціонування підприємств України показав, що за останні роки швидкими темпами зростають обсяги виробництва продукції, однак, негативною те-

нденцією в їх діяльності є постійне зниження маси прибутку, а отже, і рентабельності виробництва. Тому, необхідно високі темпи економічного зростання доповнити широкою системою заходів підвищення ефективності економіки та конкретного підприємства.

2. Ефективність – це відносний показник, який характеризується динамічністю та оцінює результативність діяльності по використанню ресурсів для досягнення поставленої мети на релевантному проміжку. Необхідно відрізнити ефективність діяльності підприємства від ефективної його діяльності. Ефективна діяльність – це така діяльність, при якій досягається одночасне зростання ефекту та ефективності від здійснюваних підприємством економічних, соціальних та екологічних заходів і забезпечується задоволення інтересів різних суб'єктів ринку, зацікавлених у діяльності підприємства.

3. Здійснення заходів щодо забезпечення ефективної операційної діяльності підприємства потребує створення дієвого організаційно-економічного механізму. Організаційно-економічний механізм ефективної операційної діяльності підприємства – це система, яка знаходиться під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів та складається з сукупності послідовних дій, організаційно-економічних елементів і функцій управління цими елементами, які дозволяють моделювати варіанти прийняття рішень, розробляти засоби їх аналізу для досягнення встановлених цілей з найменшими витратами та узгодження суспільних, групових та особистих інтересів.

4. Діяльність підприємства оцінюється різними суб'єктами ринку на основі задоволення власних економічних інтересів. У роботі виділено суб'єктів зовнішнього середовища підприємства: держава, потенційні інвестори, постачальники, споживачі, фінансові інститути, конкуренти; та внутрішнього середовища: власники, керівники, працівники. Порядок взаємодії суб'єктів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства на основі використання запропонованого критерію “узгодженості економічних інтересів” полягає у використанні певних інструментів та важелів, що забезпечать відповідний рівень показників, які представляють економічні інтереси кожного з суб'єктів. Це дозволить побудувати відносини між суб'єктами внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства з метою максимально можливого задоволення інтересів кожного.

5. Для оцінки ефективності діяльності підприємства існує безліч показників. Автором здійснено класифікацію даних показників за додатковою ознакою “задоволення економічних інтересів суб'єктів внутрішнього та зовнішнього середовища”, за допомогою якої можна оцінити ступінь врахування підприємством інтересів кожного з суб'єктів і комплексно оцінити ефективність його діяльності.

6. Для оцінки внеску центрів відповідальності “витрат” і “результатів” у забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства в роботі запропонована система показників (результуючих та витратних), за формування яких відповідає кожен з них. Використання запропонованої системи показників дозволяє оцінити виконання завдань щодо формування результатів і витрат кожним центром відповідальності.

7. Методичний підхід по забезпеченню ефективної операційної діяльності підприємства полягає у виборі одного з напрямків: збільшення обсягу виробництва і реалізації продукції або зниження витрат залежно від оцінки факторів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства та розрахунку оптимальної величини даних показників при умові максимізації маржинального доходу підприємства, що дозволяє підприємству обрати на-

прямою забезпечення його ефективної діяльності в конкретних умовах функціонування та визначити оптимальну величину моделюемого показника.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Безкоровайна Л. В. Зовнішньоекономічна діяльність – необхідна складова розвитку національної економіки // Зб. наук. праць. “Технічний прогрес та ефективність виробництва”. Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. Вип. 24. – Харків: НТУ “ХП”, 2001. – С. 163 – 165.
2. Безкорована Л. В. Система комплексного управління виробничими витратами // Зб. наук. праць “Економіка: проблеми теорії та практики”. Вип. 119. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – С. 25 – 29.
3. Безкоровайна Л. В. Узгодження інтересів – необхідна складова ефективної діяльності підприємства // Зб. наук. праць. “Технічний прогрес і ефективність виробництва”. Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. – Харків: НТУ “ХП”, 2003. – №22. – С. 51 – 53.
4. Безкоровайная Л. В. Система управления промышленным предприятием в условиях трансформационной экономики // Вестник науки и техники. – 2003. - №2 – 3. – С. 60 – 65.
5. Безкоровайна Л. В. Вибір стратегії підприємства для підвищення ефективності його діяльності // Економіка розвитку. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2004. - № 4(32). – С. 86 – 89.
6. Безкоровайна Л. В. Теоретичні основи формування організаційно-економічного механізму ефективної діяльності товаровиробника // Зб. наук. праць. “Економіка: проблеми теорії та практики”. Вип. 201. Т. 3. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 624 – 631.
7. Безкоровайна Л. В. Витрати діяльності: питання визначення та управління // Зб. мат. IV наук.-практ. конф. молодих економістів “Сучасні проблеми розвитку виробництва”. Харків: Молодь Всесвіту, 2000. – С. 11 – 13.
8. Безкоровайна Л. В. Оцінка ефективності діяльності підприємства з позиції інвесторів // Мат. II Міжнар. наук.-практ. конф. “Динаміка наукових досліджень 2003”. Т. 22. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С. 4 – 5.
9. Безкоровайна Л. В. Напрямки підвищення ефективності виробництва і чинники, що на них впливають // Мат. V Міжнар. наук.-практ. конф. “Теорія і практика сучасної економіки”. Черкаси, 15 – 17 вересня 2004 року. – Черкаси: ЧДТУ, 2004. – С. 278 – 280.
10. Безкоровайна Л. В. Фінансове забезпечення ефективності національного товаровиробника // Зб. мат. II Всеукр. наук.-практ. конф. вчених, викладачів та практичних працівників. “Розвиток фінансової системи України в умовах ринкових трансформацій”. 14 – 15 жовтня 2004 р. – Вінниця: Ландл ЛТД, 2004. – С. 257 – 260.
11. Безкоровайна Л. В., Маляревський Ю. Д. Оцінка внеску структурних підрозділів підприємства у забезпечення його ефективної діяльності // Materials of final international scientifically-practical conference “The Science: theory and practice. Vol 4. Economic sciences. – Praha: Publishing House “Education and Science” s.r.o.; Prague, Czechia – Dnepropetrovsk, Ukraine – Belgorod, Russian, 2005. – P. 32 – 36.

АНОТАЦІЯ

Безкоровайна Л.В. Організаційно-економічний механізм ефективної операційної діяльності підприємства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01. – економіка, організація і управління підприємствами. – Харківський національний економічний університет, Харків, 2005.

Дисертацію присвячено комплексу питань, пов'язаних з формуванням і функціонуванням організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності підприємства. Для цього проведено аналіз стану і умов функціонування підприємств України; уточнено зміст поняття “ефективність” та “ефективна діяльність” та вказано на їх відмінність; зміст організаційно-економічного механізму ефективної операційної діяльності. Визначено суб'єктів зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, які зацікавлені в його ефективній діяльності, запропоновано порядок їх взаємодії та здійснено групування показників ефективності підприємства за ознакою “задоволення економічних інтересів” окремої групи суб'єктів. Запропоновано методика забезпечення ефективної операційної діяльності підприємства шляхом визначення оптимального обсягу виробництва продукції та розміру собівартості продукції з метою максимізації маржинального доходу.

Запропоновано систему показників для оцінки діяльності центрів відповідальності “витрат” і “результатів”.

Ключові слова: ефективність, ефективна діяльність, організаційно-економічний механізм, операційна діяльність, суб'єкти внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, маржинальний дохід, оптимізація обсягу виробництва, оптимізація собівартості продукції, центри відповідальності “витрат” і “результатів”.

АННОТАЦІЯ

Безкоровайна Л. В. Организационно-экономический механизм эффективной операционной деятельности предприятия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01. – экономика, организация и управление предприятиями. – Харьковский национальный экономический университет, Харьков, 2005.

Диссертация посвящена комплексу вопросов, связанных с формированием и функционированием организационно-экономического механизма эффективной операционной деятельности предприятия. С этой целью проведен анализ экономического состояния и условий деятельности предприятий Украины. В работе уточнено содержание терминов “эффективность” и “эффективная деятельность” и указано на их отличие. Обосновано необходимость построения адекватного современным условиям функционирования отечественных предприятий организационно-экономического механизма эффективной операционной деятельности, уточнено его содержание и рассмотрены принципы его формирования и реализации. Выделены субъекты внешней и внутренней среды предприятия, заинтересованные в его эффективной деятельности, предложены направления согласования их интересов. Рассмотрены существующие показатели для оценки эффекта и эффективности деятельности предприятия и произведена их группировка по признаку удовлетворения интересов отдельной группы субъектов внешней и внутренней среды предприятия. Доказано необходимость использования комплексного подхода при оценке эффективной деятельности предприятия путем расчета цепных индексов показателей эффекта и эффективности, которые характеризуют удовлетворение интересов каждого субъекта рынка. Предложено методику максимизации маржинального дохода предприятия с помо-

щью определения оптимального объема производства продукции и оптимального размера себестоимости единицы продукции с учетом ограничивающих факторов внутренней и внешней среды.

Предложены показатели для оценки вклада центров ответственности “расходов” и “результатов” в обеспечение функционирования организационно-экономического механизма эффективной операционной деятельности предприятия.

Ключевые слова: эффективность, эффективная деятельность, организационно-экономический механизм, операционная деятельность, субъекты внутренней и внешней среды предприятия, маржинальный доход, оптимизация объема производства, оптимизация себестоимости продукции, центры ответственности “расходов” и “результатов”.

ABSTRACT

Bezkorovayna L.V. Organization-economic mechanism of enterprise's effective operation activity. – Manuscript.

Thesis for the candidate degree in economics by speciality 08.06.01 – economics, organization and management of enterprises. – Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, 2005.

The dissertation is devoted to the complex of the questions related to forming and functioning of organization-economic mechanism of enterprise's effective operation activity. Maintenance of terms “efficiency” and “effective activity” are specified and their difference is indicated for this purpose. The necessity of organization-economic mechanism of enterprise's effective operation activity's construction is grounded, its maintenance is specified.

The subjects of enterprise's external and internal environment are selected, which are interested in its effective activity. Their interests' directions of concordance are offered. Existent indexes are considered for estimation of enterprise's activity effect and efficiency. Their grouping is made in accordance with interests of enterprise's external and internal environment subjects. The informative providing system's and document tern's optimization between enterprise's subdivisions are offered to. The enterprise's subdivisions work's quality estimation indexes are offered.

The method of enterprise's marginal profit maximization is offered by goods' optimum production volume and products' unit cost prime price determination.

Keywords: efficiency, effective activity, organization-economic mechanism, operating activity, subjects of internal and external enterprise's environment, marginal profit, optimization of production volume, optimization of unit cost, centers of responsibility of “charges” and “results”.

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЕФЕКТИВНОЇ
ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск

Лабунська С. В.

Підписано до друку

Формат 60×90 1/16

Папір друкарський.

Засіб друку – ризографія,

Ум.-друк. арк. 1,0

Обл.-вид. арк. 1,1

Тираж 100 прим.

Зам. №

Надруковано у мінітипографії ТОВ “Рейтинг”
61002, м. Харків, вул. Сумська, 37. Тел. (057) 700-53-51
